

EDEBİYAT SOSYOLOJİSİNİN SINIRLARI*

Neslihan ŞEN ALTIN**

Makale Geliş Tarihi-Received: 15.04.2017
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 07.10.2017

ÖZ

Bu çalışma, edebiyat sosyolojisi çalışmalarındaki eksiklikleri gündeme getirerek edebiyat sosyolojisindeki sorunları ortaya koymayı ve bir disiplin olarak edebiyat sosyolojisinin sınırlarını göstermeyi amaçlamaktadır. Bu maksatla öncelikle edebiyat sosyolojisi yaklaşımları tartışmaya açılmakta; edebiyat sosyolojisinin sınırları, sanatta biçimcilik akımıyla birlikte değerlendirilmektedir. Takiben edebiyat sosyolojisine yönelik eleştiriler, 19. yüzyıl gerçekçiliği ile birlikte ele alınmaktadır. Sonuç olarak edebiyattaki değişimler göz önünde bulundurularak, edebiyat sosyolojisinin yeni edebiyat analizlerine ihtiyaç duyduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Toplum, Edebiyat Sosyolojisi, Rus Biçimciliği, 19. Yüzyıl Gerçekçiliği.

* Bu çalışma yazarın "Edebiyat Sosyolojisi Açısından Postmodern Romanın Toplumsal Temelleri" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr., İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, sen.neslihan@gmail.com

LIMITS IN THE SOCIOLOGY OF LITERATURE

ABSTRACT

This study puts forward the problems in the sociology of literature with its negations and aims to show limits in the sociology of literature as a discipline. For this purpose the study enters into a discussion about the approaches in the sociology of literature and evaluates its limits with the formalism movement in arts. It goes on to discuss the criticisms about the sociology of literature together with 19th century realism. In conclusion it emphasizes that the sociology of literature needs new literary analysis depending on changes in literature.

38

IJSI 10/2
Aralık
December
2017

Keywords: Literature, Society, Sociology of Literature, Russian Formalism, 19th Century Realism.

GİRİŞ

Edebiyat, toplumun kültürel bir ögesidir. Genel kabul görmüş bir ifadeyle, edebiyat, toplumun bir yansımasıdır. Ancak belirtmek gerekir ki, 19. yüzyıl gerçekçiliğinin kastettiği biçimde bir yansıma değildir bu sadece. Tarihin farklı dönemlerindeki farklı söylemler ve toplumsal çeşitlenmeler, farklı gerçeklik anlayışlarının belirmesine olanak tanır. Başka bir deyişle, toplumsal gerçeklik algısı, değişen bir şeydir ve edebiyatın yansıttığı gerçeklik anlayışı da toplumsal algıdaki bu değişimlere bağlı olarak farklılaşmaktadır.

Bu çalışma, edebiyatın toplumun bir yansıması olduğu konusunda hemfikirdir. Bununla birlikte edebiyatın toplumsal değişimlerde öncü niteliğine sahip olma işlevi de, toplumu yansıtmaya işlevi kadar belirgin ve önemlidir. Edebiyattaki biçimsel kırılmalar, toplumsal yaşamdaki kırılmalarla örtüşür niteliktedir. Kimi zaman edebiyat ve kimi zaman toplum, bu kırılmalarındaki öncü rolü üstlenir ve bu durum, edebiyat ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşimle derinden bağlantılıdır.

Edebiyat ve toplum arasındaki ilişki çok boyutlu ve karşılıklı bir ilişkidir. Edebiyat sosyolojisi üzerine araştırmalar yapan Milton Albrecht bu ilişkiyi yansıma¹, etki ve toplumsal kontrol kavramlarına dayanan üç varsayımla birlikte tanımlamaya girişir. Birinci varsayıma göre, edebiyat toplumu yansıtmaktadır ve yansıtmaya teorisinin temel görevi, edebiyatı bireysel ve biçimsel terimlerden ziyade tarihsel ve toplumsal bir şekilde açıklamaktır. İkinci varsayım ise, etki kavramı üzerine temellenmekte ve edebiyatın toplumu etkilediği, onu şekillendirdiği görüşüne dayanmaktadır (Albrecht, 1954: 425-426). Edebiyat ve toplum ilişkisinde üçüncü ve son varsayım ise toplumsal kontrol teorisine dayanmaktadır. Bu varsayıma göre, edebiyat,

¹ Toplumun ifadesi ya da yaşamın aynası olarak da ifade edilebilen yansıma kavramının kökleri Platon'un taklit kavramına kadar götürülebilir; ancak kavramın sistematik bir şekilde uygulanışı Madame de Stael'in edebiyat ve toplum üzerine çalışmasıyla başlamıştır. De Stael, edebiyatın bir çağın, bir milletin ekonomisi, aile ilişkileri, ahlakı, toplumsal sınıfları, siyasi olayları, dini gibi toplumsal yaşamın farklı yönlerini ortaya koyabilme kapasitesini gündeme getirir. Onun çalışmasıyla birlikte, edebiyatın toplumun pek çok yüzünü yansıttığı ve yansıtmaya gerektiği tartışılmaya başlanır.

toplumda norm ve değerleri belirleyebilme ya da sınıf ya da grup kontrolünü sağlayabilme niteliğine sahiptir. Dahası toplumsal kontrol teorisine göre, edebiyat sayesinde, toplumdaki farklılıklar açığa çıkarılabilir ve ortadan kaldırılabirirler de. Albrecht, bu teori doğrultusunda toplumun çeşitli kurumlarında statükoyu koruma işlevine sahip olan edebiyatın, dinamik bir güç olmaksızın muhafazakâr bir nitelik kazanacağını altını çizmektedir (Albrecht, 1954: 432).

Wellek ve Warren, *Yazın Kuramı* adlı kitaplarında, edebiyat ve toplum ilişkisini farklı bir bölümlenmeyle açıklamaktadırlar: Yazarın toplumbilimsel açıdan değerlendirilmesi, yapıtların toplumsal içeriği ve yazının toplum üzerindeki etkisi. Wellek ve Warren'e göre, "Toplumun bir üyesi olduğuna göre her yazar toplumsal bir varlık olarak incelenebilir." (Wellek ve Warren, 2001: 111). Bu bağlamda onlara göre, yazarın bireysel ve sosyal yaşamöyküsü, edebi eseri toplumsal açıdan anlamada önem kazanmaktadır. Wellek ve Warren, bir edebiyat eseri ve toplum arasındaki ilişkiyi ise deneysel bir şekilde değerlendirmektedirler. Örneğin, onlara göre, bir yazın eseri, toplumsal gerçekliği yansıttığı varsayılan tablolar olarak incelenmelidir. Bir diğer deyişle "'Yazın, okurlarını nasıl etkiler?' sorusu deneysel bir sorudur; yanıtlanacaksa, bu sorunun deneyimlere başvurularak yanıtlanması gerekir (...)" (Wellek ve Warren, 2001: 119).

Gerek Albrecht'in gerekse Wellek ve Warren'in edebiyat ve toplum ilişkisini anlamak üzere yaptığı sınıflandırmalar, gerekli olmakla birlikte yetersizdirler. Sorun, yapıtların toplumsal içeriğinin değerlendirilmesiyle ilgilidir. Wellek ve Warren'in iddia ettiği üzere, yazarın bireysel ve sosyal yaşantısını anlamak, eseri toplumsal açıdan kısmen anlaşılır kılar. Aynı şekilde, Albrecht'in edebiyat ve toplum ilişkisini anlamada birinci varsayım olarak öne sürdüğü yansıma kavramının ele alınışında da birtakım sorunlar mevcuttur -daha net bir ifadeyle değişen edebi süreci tanımlayamayan tanımlamalar ve varsayımlar söz konusudur.

Elinizdeki bu çalışma, edebiyat ve toplum ilişkisini ele alan edebiyat sosyolojisi yaklaşımlarını tartışmaya açmakta; bir disiplin olarak edebiyat sosyolojisinin sınırlarını göstermeye çalışmaktadır. Dahası, edebiyatı bireysel ve biçimsel terimlerden uzaklaştırarak anlamaya çalışan bir toplumsal çalışmanın, verili dönemin edebi eserleriyle

sınırlı kalacağını iddia etmektedir. Halbuki değişen edebi süreç ve edebiyattaki biçimsel kırılmalar, edebi eseri toplumsal açıdan anlamak üzere bireysel ve özellikle biçimsel terimleri sosyolojik olarak tanımlamayı gerektirmektedir. Bu anlamda bu çalışma, halihazırdaki edebiyat sosyolojisi çalışmalarındaki bu eksikleri gündeme getirerek edebiyat sosyolojisindeki sorunları ortaya koymaktadır.

1. EDEBİYAT SOSYOLOJİSİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR

Edebiyat sosyologlarının çoğu, edebiyat sosyolojisi disiplininin temellerinin -ilk modern çalışma olarak niteledikleri- Robert Escarpit'in 1958'de yayımladığı *Edebiyat Sosyolojisi*'yle atıldığında hemfikiridir. Fransız edebiyat eleştirmeni ve sosyolog Escarpit, sosyolojik analizlerinde edebiyatın üretim süreciyle ilgilenmiştir. Bir diğer deyişle, edebiyat ilişkilerinin araştırmasını içeren analizi, edebiyat sosyolojisi çalışmalarının temel yöntemi olarak benimsemiş; bu yöntemle, edebiyat eserinin ortaya çıkma ve okuyucuya ulaşma sürecinin sosyal boyutlarını araştırmıştır. Escarpit, edebiyatı ticari-toplumsal bir vaka olarak ele almaktadır. Ona göre, üretim boyutu ön plana çıkarılan edebiyat, sadece sanatın bir parçası olarak değil; aynı zamanda ticaretten ve teknolojiden de pay alan bir devredir (Escarpit, 1968: 5). Kitabında, edebiyatın bir tarihçesini vererek, edebiyat üretimindeki toplumsal farklılıkları göstermeye çalışmıştır. Escarpit, özellikle Fransa örneğinden yola çıkarak sayısal verilere dayanan bir çalışma yapma yoluna gitmiştir. Ona göre, bu türlü sayısallaştırmalar edebiyatın sosyolojik analizini kolaylaştıracak verilerdir. Fakat bununla birlikte, okuma ve kitap durumu hakkındaki sayısal verilerin azlığı, Escarpit'in yakındığı önemli bir sosyolojik eksikliklerdir.

Escarpit çalışmasında, farklı ülkelerdeki, sayfa sayısına göre belirlenen kitap tanımlamalarından, kitap basım sayılarına kadar pek çok sayısal veri ortaya koymaktadır. Onun için önemli olan, okuma analizinin yapılabilmesidir (Escarpit, 1968: 20-23). Bu hedefe yönelik olarak Escarpit, okuyuculara sorular sorarak okuma alışkanlığının öğrenilebilmesinin zor olduğunu -eksik ve yanıltıcı cevaplar alınabileceğini- belirtmiş; bu yöntemlerden ziyade yayıncılar, kitapçılar ya da kütüphaneciler gibi kitap araçlarından bilgi almanın daha elverişli bir metot olduğunu vurgulamıştır (Escarpit, 1968: 28-30). Dolayısıyla edebiyat, Escarpit'e göre eserin üretimi ve

tüketiminden oluşan bir ilişkidir. Üretim yazar, yayıncı, dağıtımçı ve kitapçıyı, tüketim ise eser ve okuyucuyu içermektedir.

Escarpit'in edebiyat sosyolojisi çalışmaları pek çok eleştiriye maruz kalmıştır. Edebiyat sosyolojisine yaklaşımıyla ilgili olarak ilk eleştiri, onun edebi eser ve toplumsal gerçeklik arasında bir bağ kurmaya çalışmasından ziyade eserin sınırları dışında çalışmalarını sürdürmesidir. Trevor Noble de bununla ilgili olarak eleştirisini şu şekilde ifade etmiştir: "(...) kurguya dayalı olanla hayattaki olayların gerçek dünyası arasındaki merkezi ilişkinin genel bir izahını vermez ve bunun sonucunda da oluşturduğu edebiyat sosyolojisi, edebi olgunun sınırları dışında kalmaya devam eder." (Noble, 2004: 36). Ivan Ruff da makalesinde, Escarpit'in kitapta yer alanlardan daha fazlasıyla uğraşmadığını söylemektedir (Ruff, 1974: 370). Lucien Goldmann'a göre, Escarpit'in çalışmaları edebiyat tarihi ile ilgili çalışmalardır ve edebiyat tarihi, edebiyat sosyolojisiyle ilgisi olmayan bir disiplindir (Goldmann, 1973: 109). Elizabeth Burns ve Tom Burns ise, Escarpit'in çalışmasında yer alan temsili olarak seçilmiş yazarların sayısının az olduğunu, istatistikî bilgilerin güvenilir olmadığını ve bu sonuçların sosyolojik incelemeyi ayakta tutmayacağını vurgulamaktadır (Burns ve Burns, 1973: 401).

Escarpit'in edebiyat sosyolojisine yönelik yaklaşımı, edebiyat sosyologlarınca genel kabul gören önemli bir eğilimdir. Bununla birlikte edebiyat sosyolojisi çalışmalarına bakıldığında, bu çalışmalara yönelik yaklaşımların fark edilebilir iki eğilimde yoğunlaştığı görülmektedir. Birinci yaklaşım, edebiyatın, çağın toplumuna ayna tuttuğu görüşüne dayanmaktadır. Ayna simgeselleştirmesiyle, edebiyatın, çağının farklı toplumsal görünümünü yansıtacağı kabul edilir. Ve bu anlayışa uygun bir şekilde edebiyat sosyolojisinin görevinin de, edebiyat ve tarihsel/toplumsal şartlar arasındaki ilişkiyi kurmak olduğu düşünülür. İkinci yaklaşım, edebiyat çalışmalarının üretim yanıyla ilgilidir. Özellikle Escarpit'in edebiyat sosyolojisi üzerine yaptığı çalışmasıyla temelleri ortaya atılan bu yaklaşıma göre, edebiyat, yazar, eser, yayıncı ve okuyucu olmak üzere dört temel öge ekseninde incelenmektedir (Swingewood, 2004: 79-87). Eserin içeriğinin toplumsal olanla bağıntısının aranmasından ziyade, edebiyat eserinin ortaya çıkma ve okuyucuya ulaşma sürecinin sosyal boyutu araştırılır. Denilebilir ki, edebiyat çalışmalarının üretim yanıyla ilgili olan yaklaşımın öncülüğünü Escarpit yapmaktadır. Edebiyatın çağın toplumuna ayna tuttuğu görüşünü savunan diğer

yaklaşım ise, Marx ve Engels'in düşüncelerinden türeyen ve ardıllarınca geliştirilen Marksist yaklaşımdır. Dolayısıyla edebiyat sosyolojisi çalışmalarında biri Escarpit'in öncülüğünü yaptığı, diğeri Marx ve Engels'in düşüncelerine dayanan iki yaklaşım olduğu söylenmelidir.

Ne Marx ne de Engels edebiyat ve toplum ilişkisi üzerine sistematik bir şekilde düşüncelerini ortaya koymuş ve bu konuda bir eser vermişlerdir. Fakat başka eserlerinde ya da mektuplarında, edebiyatla ilgili olarak ardıllarına öncülük eden bazı görüşleri bulunmaktadır. Bu görüşler çoğu zaman muğlak, çelişkili ve yetersizdir. Onlar problemleri ortaya koymuşlar, fakat bir yöntem geliştirememişlerdir. Bununla birlikte tipik olan, partacılık ve realizm gibi konular üzerine geliştirdikleri problemler, Marksist edebiyat teorisi ve Marksist estetiğin gelişmesinde temel ilkeleri sağlamıştır. Marksist bir edebiyat sosyolojisinin geliştirilmesi ise, ancak ardıllarınca gerçekleştirilebilmiştir (Swingewood, 1977: 131; Laurenson, Swingewood, 1972: 50).

Bir Rus devrimcisi ve Marksist teorisyen olan George Plehanov, estetik üzerine yaptığı sistematik çalışmalarıyla Marksist estetiğin kurucusu sayılır. Ortodoks grubun ekonomik nedensellik ilkesini benimseyen Plehanov, sanat ve edebiyat konuları üzerine materyalist bir açıklama geliştirir. Plehanov'a göre sanat ve edebiyatın temel ilkesi yararlılıktır ve sanat eserlerinin değeri, yararlılığı ölçüsünde belirlenir. Bu durum ona göre, sanatın toplumcu yanıyla ilgilidir ve sanatın toplumsal yanı, edebi ve estetik yanından üstündür. Ancak Plehanov, sanat ve edebiyatın üretim araçları ve mülkiyet ilişkilerine bağlı olduğunu ifade eden bu materyalist yorumdan tatmin olmaz. Marksist estetiğe güzellik ve zevk kavramlarını eklemeler. Nitekim ona göre Marksist estetiğin iki edimi söz konusudur. Bunlardan ilki, bir eserdeki sanat dilinin sosyoloji diline çevrilmesi zorunluluğudur. İkinci edim ise, edebi çalışmanın estetik değerini ortaya koymakla ilgilidir. Plehanov'a göre birinci edimin bir uygulamasıyla, edebi çalışmanın sosyo-ekonomik belirleyicileri ve yazarın sınıfsal konumu açığa çıkarılabilir (Plehanov, 1967: 23). Bu iki edim -sanat eserinin sosyolojik karşılığı ve estetik değeri- birbirini tamamlayan niteliklerdir ve Plehanov'a göre bir eseri değerli kılan bu iki niteliğin bir arada yer almasıdır (Rubin, 1956: 527).

Plehanov'dan sonra Marksist estetik kuramının en önemli teorisyeni Georg Lukacs'tır. 20. yüzyılın önemli edebiyat eleştirmenlerinden olan Lukacs kuramını, bütünlük kavramını gerçekçilik üzerine oturtarak oluşturur. Ona göre bütünlük, tarihsel ve toplumsal değişmelerin edebiyat eserinde doğru/gerçek bir şekilde yansımadır. Gerçekçi bir yazar, kapitalist dünyanın ekonomik ve toplumsal gelişmelerini nesnel bir şekilde verebilmelidir (Swingewood, 1977: 136-138). Ona göre, gerçekliğin temsili sadece yaşamın bir yansıması değil; bir çağ için tipik olan, sınıf ya da bir grup insanı temsil eden bir ilişkiler bütünüdür (Orr, 1977: 111-112). Lukacs, edebiyat eserinin bütünlüğüne biçimsel olarak değer biçmektedir ve ona göre, bütünselliğin sağlanmasında gerçekçilik önemli bir estetik kategoridir. Lukacs için, "Tipik olan nedir?" sorusu önemlidir. Çünkü tipik olanın doğru bir şekilde yansıtılmasıyla, edebiyat eseri değer kazanabilir. Ve Lukacs'a göre, bir edebiyat eseri, toplumsal gerçekliği doğru bir şekilde yansıtabiliyorsa eğer, toplumsal yaşamın problemlerinde etkili bir araç ve ideolojik anlamda bir silah olabilir. Bu bağlamda ona göre, eserin eğitim değeri, edebi değerine göre daha fazla önem kazanmalıdır (Swingewood, 1977: 136).

Lukacs'ın toplumcu gerçekçilik kuramının etkileriyle edebiyat sosyolojisi üzerine sistemli bir çalışma geliştiren bir diğer isim Lucien Goldmann'dır. Goldmann, Lukacs'ın erken dönem pre-Marksist çalışmalarından ve Jean Piaget'in genetik psikolojisinden etkilenerek 'genetik yapısalcılık' olarak adlandırdığı Marksist bir yaklaşım geliştirmiştir. Genetik yapısalcılık², diyalektik materyalizm ve yapısal

² Goldmann'a göre genetik yapısalcılık, insan davranışlarının belli bir kültür sahasında tek bir karakteristiğe sahip olduğunu varsayan bir yaklaşımdır. Başka bir deyişle, tek tek birey-öznelerin özel davranışlarını değil; insanların bağlı oldukları grupların ortak bilinçlerini içeren kültürel davranışları konu alan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım içerisinde Goldmann, toplum içindeki radikal farklılıkları -farklı bireysel düşünce ve eleştirileri- araştırma konusunun sınırları dışına iter. Çünkü Goldmann'a göre bireysel bilinç, günlük hayatta, karşılaştığı sorunlara kendi duygu ve düşüncelerine en uygun çözümler geliştirerek eylemde bulunur ve bu nedenle bireysel bilinci çalışmak, toplumun genel yapısını kavrayabilmek üzere kolay olmayan bir yöntemdir. Goldmann'a göre, ortak bilinci çalışmak ise bireysel bilinci çalışmaya göre metodolojik olarak çok daha kolaydır (Goldmann, 1973: 111-114).

analizleri birlikte içeren kendine özgü bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımla birlikte Goldmann'ın sosyolojiye taşıdığı en önemli kavram 'bütünsellik' kavramı olmuştur (Laurenson, Swingewood, 1972: 63). Goldmann, edebiyat eserinin özgül yapısı ile toplumsal yapı arasında diyalektik bir ilişki geliştirilmesi gerektiğini öngörür. Goldmann'a göre edebiyat sosyolojisinin birinci kuralı, edebi çalışmanın içeriğini çalışmak değil; içeriğin, biçimini aynı anda ortaya koyabilmektir. Genetik yapısalcı bir edebiyat analizinin ikinci kuralı ise, bireysel sanatçının/yazarın bir dünya görüşü yaratmadığını -onun bir grubun ortak zihinsel yapılarını ifade ettiğini bilmektir (Mayrl, 1978: 29). Zihinsel yapılar, tarihselliği içinde bir toplumdaki bireylerin birlikte yaşamaları sonucu aynı yönelime sahip olmalarıyla oluşur. Bireysel değil, toplumsal yapılarıdır. Bu yapılar ortak bilinç genetiğine sahiplerdir. Kolektif/ortak bilinç olarak ifade edilebilecek olan zihinsel yapılar, bir toplum içindeki bireylerin tarihsel deneyimlerinden doğarlar. Birlikte yaşamının, birlikte düşünmenin ve eylemde bulunmanın pratik sonuçlarıdır. Tarihsel/toplumsal gerçeklik denilen şey ise, bu zihinsel yapıların bir toplamıdır (Goldmann, 1981: 86). Goldmann'a göre büyük edebiyat, bir toplumun dünya görüşünü temsil eder nitelikteki eserleri içerir. Tarihsel ve toplumsal özgünlüğü içinde toplumunun dünya görüşüne hâkim bir eser, temsil özelliği olan bir eserdir ve ona göre, edebiyatın çözümlenmesi aşamasında temsil özelliğine sahip eserlerin seçilmesi gereklidir (Noble, 2004: 41-42).

Edebiyat sosyolojisi üzerine sistematik olarak çalışmalarda bulunan en önemli isimlerin yukarıda bahsedilen edebiyat sosyolojisinin kurucu ismi Escarpit ve Marksist yaklaşımın temsilcileri olan Plehanov, Lukacs ve Goldmann olduğu söylenebilir. Edebiyat sosyolojisi çalışmaları genel olarak bu önemli isimler ekseninde ortaya konmaktadır. Bu çalışmalara katkı sağlayan elbette pek çok başka isimden de bahsedilebilir. Fakat bu isimler, edebiyat sosyolojisi alanında sistematik bir şekilde çalışmalar yapan isimler değildir. Bir anlamda edebiyat sosyolojisi çalışmalarında farklılık yaratmak, felsefe, sosyoloji, edebiyat tarihi, dilbilim gibi farklı alanlarda pek çok düşünürün edebiyat ve toplum üzerine yazdıklarını aramakla mümkündür. Çünkü edebiyat sosyolojisi üzerine yukarıda bahsedilen isimler, edebiyatın sürekli değişen karakterini ortaya koyabilecek derecede sistemli ve geniş çerçevede bilgiler öne sürememişlerdir.

Escarpit'in çalışmalarına baktığımızda, bu çalışmaların edebiyat ve toplum arasındaki bağı kurmada yetersiz olduğu görülmektedir. Escarpit, edebiyat eseri ile toplum arasında bir bağ kurmaktansa, eserin dışında -onun üretim süreciyle ilgili- çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalarda, eserin ortaya çıkması ve okuyucuya ulaşmasıyla ilgili bir sosyal süreç anlatılır. Dahası edebiyat sosyolojisinin temellerinin atıldığı varsayılan kitabı, edebiyatın bir tarihçesi ve edebi eserin üretim süreciyle ilgili sayısallaştırmalarla doludur ve eserin içeriği ile ilgili herhangi bir toplumsal bir bağ kurmaz. Dolayısıyla, edebiyat ve toplum arasındaki ilişkiyi anlayabilmek üzere, Escarpit'in yeterli bir çalışma yaptığı söylenemez.

Edebiyat sosyolojisi yaklaşımlarında ikinci eğilimden bahsederseniz, edebiyatın çağın toplumuna ayna tuttuğu gerçeği yadsınamaz. Bununla birlikte, bu eğilimin öncüleri olan Marksist düşünürler, çalışmalarında çok önemli noktalara değinmekle birlikte, edebiyat ve toplum ilişkisinin çözümlenmesinde Marksist düşünme biçiminin sınırları içinde kalmışlardır. Çalışmaları, Marksist estetik anlayışının ürünleridir ve doğal olarak ideolojik bakış açısı, edebiyat eseri ve toplum ilişkisinin önüne geçmiştir.

Plehanov'un çalışmasına baktığımızda, "sanat eserini değerli kılan unsurlar"ın ön plana çıktığını görürüz. Ona göre, sanat eseri yararlı olduğu sürece toplumsal olarak anlamlıdır. Marksist bir dilde bunun anlamı, ideolojik yararlılıktır. Ancak belirtmek gerekir ki, Plehanov'un sanat dilinin sosyolojik dile çevrilmesi gerektiği görüşü, Marksist öğelerden arındırılarak geliştirilmesi gereken önemli bir ifadedir.

Lukacs'a geldiğimizde, onun edebiyat ve toplum ilişkisi arasında öngördüğü ifadelerin Plehanov'la benzer şekilde problemlere sahip olduğu söylenebilir. Ona göre de bir edebiyat eserinin değerliliği konusu müphem bir konudur. Hatta öyle ki, Lukacs'a göre, tipik olanın bir temsiliyle edebiyat eseri ideolojik anlamda bir silah olabilir.

Goldmann'ın çalışmalarının sistematik ve teorik yanının daha geniş olduğu söylenebilir. Edebiyat sosyolojisi çalışmalarına farklı anlamlar katabilecek düşüncelere yer vermiştir çalışmalarında. Nitekim ona göre, edebiyat eseri ve toplumsal yapı arasında diyalektik bir ilişki olmalıdır. Bununla birlikte Goldmann, edebiyat sosyolojisinin birinci kuralının, edebi çalışmanın sadece içeriğinin değil, içeriğin biçiminin

de aynı anda ortaya koyabilmek olduğunu söyler. Goldmann her ne kadar Marksist estetiğin önemli bir ismi olsa da onun çalışmalarında değişen edebi süreci ifade edebilecek bir teorik kurgulama söz konusudur.

Edebiyat sosyolojisinin sınırlarının bu tartışmasında, öncelikle edebiyat sosyolojisindeki temel yaklaşımlardan ve sorunlarından bahsedilmiştir. Görüldüğü gibi bu yaklaşımlar 19. yüzyılın bağlı koşullarınca edebiyat sosyolojisini ele almışlardır. O halde öncelikle edebiyat sosyolojisinin gelişememe nedenlerini ortaya koymak ve sonra 19. yüzyıl gerçekçiliğini tartışmaya açmak, edebiyat sosyolojisinin sınırlarını ortaya koyabilmek için önemli ve gereklidir.

2. EDEBİYAT SOSYOLOJİSİNİN GELİŞEMEME NEDENLERİ

Edebiyat sosyolojisi çalışmaları, sosyoloji disiplinin içine çok geç bir tarihte dahil edilmiştir. İlk sosyologlar çalışmalarında edebiyata göndermelerde bulunmuşlarsa da kapsamlı bir araştırma içine girmemişlerdir. Swingewood ve Laurenson'a göre, pek çok alanda sosyolojik çalışmalar yapılırken ve bu çalışmalar gelişmeler gösterirken, edebiyat sosyolojisinin geç bir tarihte ortaya çıkışı ilginçtir. Onlara göre, bu gecikmenin ve edebiyat sosyolojisinin gelişmemesinin temel nedenlerinden biri de edebiyat sosyolojisi üzerine yapılan çalışmaların sayıca az ve nitelikten yoksun bir düzeyde olmalarıdır (Laurenson, Swingewood, 1972: 13). Edebiyat sosyolojisi çalışmalarının özellikle 1960 ve 1970 yılları arasında yoğunlaştığı söylenebilir. Bu tarihlerin öncesinde ve sonrasında sanattaki biçimci etkiler, edebiyat sosyolojisinin gelişememe nedenleri olarak gösterilebilir. Robert Escarpit'e göre 1930'lu yıllarda Sovyetler Birliği'nde "şekilcilik" in sanatta ana akım haline gelmesi, edebiyat sosyolojisinin bir disiplin olarak kurulamamasının ana nedenlerinden biridir:

"S.S.C. Birliğinde sosyolojik metoda karşı başlıca direnme "şekilcilik" akımından gelmiştir. 1930 yıllarında resmen kınanan kuvvetli şekilci okul, edebiyat sanatının yol ve şekillerine bir estetik ilmi uyguladığını ileri sürüyordu. Şekilcilik, esasında, kaynakları Almanya'da bulunan Wilhelm Dilthey'in yeni-hegelci felsefesini, dilci tenkidi ve gestaltçı psikolojiyi birleştiren geniş bir hareketin bir yüzüydü. Bu Literaturwissenschaft veya edebiyat ilmi XIX. yüzyıldan günümüze kadar, gerçek bir edebiyat sosyolojisinin belirmesine set çeken en önemli engellerden biri olmuştur." (Escarpit, 1968: 11-12).

Rus biçimciliği 1915-1930 yılları arasında etkin olan bir yazınsal eleştiri akımıdır (Todorov, 2005: 17). Bilimler Akademisi'nin desteğiyle kurulan Moskova Dilbilim Çevresi ve kısaltması *Opoyaz* olan "Şiir Dilini İnceleme Derneği"nin, dilbilim ve yazınbilim çalışmaları ekseninde gelişen bir akımdır. Amaçları kural koyucu bilimlere ulaşmak adına, yazının dilsel yapısındaki şiirsel işlevini, başka bir deyişle yazının ortak bir paydasını bulmaktır (Jakobson, 2005: 13-14). Biçimciler, bir baş ilke olarak sanat yapıtını çalışmalarının merkezine yerleştirmişler ve onun toplumla olan ilişikelliğini görmezden gelmişlerdir. Nitekim dönemin Rus eleştiri anlayışını belirleyen psikolojik, felsefi ya da toplumbilimsel yaklaşımları yadsıyan biçimcilere göre, bir yapıtın ne yazarın yaşam öyküsüyle ne de dönemin toplumsal yaşamının çözümlenmesiyle açıklanması mümkün değildir (Todorov, 2005: 18-19). Denilebilir ki edebiyat sosyoloji çalışmalarına ket vuran ilk hamle budur: Biçimcilerin sanatsal yapıtın toplumsal olanı dışlaması.

Biçimcilere göre, yapıtın dışarıdan gelecek herhangi bir müdahale, yaratma edimini ve yapıtın kendisini gölgelemekten başka bir işe yaramayacaktır. Bu bağlamda Rus biçimciliğinin öncü isimlerinden biri olan V. Şklovski'nin "Teknik Olarak Sanat" yazısından yola çıkan biçimciler, yapıtın teknik terimlerle yapımını betimlemeye çalışmışlardır ve teknik, bundan böyle Sovyet kültüründe önemli derecede güçlü bir sanatsal unsur haline gelmiştir (Todorov, 2005: 19). Teknik kavramı biçimcilere, aynı zamanda, şiirsel dil ve gündelik dil arasındaki ayrımı sağlamada da etkin bir aracı rolü üstlenmiştir (Todorov, 2005: 45).

Rus biçimciliğinin kurucu isimlerinden olan Boris Eyhenbaum, biçimcilere yönelik eleştirilerin farkındadır. İlkelerinin anlaşılmasız olduğu; estetik, ruhbilim ve toplumbilim gibi genel sorunlara ilgisiz kalıyor oluşlarıyla suçlandıklarını ve bu suçlamaların kısmen yerinde suçlamalar olduğunu kabul etmektedir. Ancak Eyhenbaum'a göre, biçimcilerin bu tavırları, sanatta poetikanın (şüirbiliminin/ yazınbiliminin) yeniden doğuşunu sağlamıştır. Bununla birlikte ona göre, poetikanın yeniden gündeme gelmesinde tarihsel olayların da önemli bir katkısı söz konusudur. Felsefi estetikte yaşanan bunalım, Rusya'da sanatta şiirin ön plana çıkması ve fütürist akımın katkıları biçimcilerin amaçlarını ve ilkelerini doğrular niteliktedir (Eyhenbaum, 2005: 33-34).

Biçimcileri bir araya getiren ilk adım, yazınbilimi simgecilerin felsefi ve dini eğilimlerinden kurtarmak olmuştur. Biçimciler, yazınbilimini simgecilerin estetik ve felsefi öznelcilik kuramlarından kurtararak bilimsel incelemeler alanında yer alabilmesi için mücadele etmişlerdir. Eyhenbaum'a göre fütüristlerin simgecilere karşı başlattıkları devrim de, biçimcilerin mücadelelerine güncel bir nitelik kazandırmıştır. Biçimciler ve fütüristleri bir araya getiren bu mücadelede önemli olan, simgecilerin estetik ilkelerine karşı, sanatsal yapıtın incelemelerinde bilimsel ve nesnel bir tutumun kazandırılması gerekliliğidir (Eyhenbaum, 2005: 35-36). Sonuç olarak denilebilir ki, biçimciler sanatsal incelemelere bilimsel bir mahiyet kazandırmak istemişlerdir. Biçimcilerin bu amaçları göz önünde bulundurulursa, sanat yapıtını neden merkeze aldıkları ve toplumsal öğelerden neden arındırdıklarını anlamak kolaylaşabilir. Ancak Rus biçimciliğinin bu etkileri edebiyat sosyolojisi çalışmalarını olumsuz yönde etkilemiştir.

49

IJSI 10/2
Aralık
December
2017

60'lı ve 70'li yıllardan sonra, edebiyatın farklı bir sürece girdiği ve bir disiplin olarak edebiyat sosyolojisinin gelişimini sekteye uğratan ikinci bir aşama yaşandığı söylenebilir. Bu aşama edebiyatta modernist ve postmodernist eğilimlerin belirginleşmesidir. Nitekim modernist romana edebiyat sosyolojisi açısından bakıldığında, dönemin edebiyat sosyolojisi yaklaşımlarının edebi eserde aradığı dışsal gerçekliğin bu roman türünde olmadığı görülür. Modernist romanın hala yansıtmacı bir niteliğe sahip olduğu söylenebilse de ayna olunan gerçeklik bireyin iç dünyasıdır. Ayrıca kullanılan teknikler, metni dizgesel kılmaktan uzak tutar. Bu sebeple modernist edebiyatın geliştiği yılların edebiyat sosyolojisinin işlevsizleşmeye başladığı yıllar olduğu da söylenebilir. Dahası edebiyat sahnesinde postmodernist söylemin belirmesiyle birlikte, edebiyat sosyolojisi çalışmalarının bu metinlerin analizinde geri planda kaldığı eklenmelidir. Edebiyatın içinde olduğu bu yeni yönelimle birlikte, biçimsel estetiğin hâkim duruma geldiği postmodern edebiyat metinleri, edebiyat sosyolojisi çalışmalarının dışında tutulmuş; bu metinler, edebiyat tarihi, karşılaştırmalı edebiyat ve kültürel incelemeler gibi alanların araştırma konusu olmuştur. Edebiyatın yaşanan bu gelişmelerin edebiyat sosyolojisi çalışmalarına ket vuran ikinci bir biçimci hamle olduğu söylenebilir. Ancak edebiyat sosyolojisinin bu hamlelerde etkisiz kalıyor oluşu, Swingewood'un - edebiyat sosyolojisi çalışmalarının sayıca az ve nitelikten yoksun olduğu- eleştirisiyle birlikte düşünülmelidir.

Edebiyat sosyolojisi yaklaşımlarına getirdiğimiz eleştirilerde görüldüğü gibi, edebi eser ve toplum arasındaki ilişkinin kurulmasında teorik bir boşluk söz konusudur. Bu yaklaşımlarda edebi eser, yalnızca toplumsal içerik ve ilişkiler çerçevesinde ele alınmış; toplumsal hayatın dolaysız bir yansıması olarak görülmüştür. Edebiyat eleştiri ve incelemeleri, 19. yüzyıldan itibaren toplumsal zihniyetli bir pratik yönelime sahip olmuştur. Edebiyat sosyolojisi, edebiyatı gerçek hayatla özdeşleştirmiş ve onu özgül, ayırıcı özelliklerinden tamamen kopartmıştır (Bakhtin vd., 2001: 275-276). Bu nedenle 19. yüzyıl gerçekçiliği, edebiyat sosyolojisi çalışmalarında bir diğer önemli handikaptır.

50

IJSI 10/2
Aralık
December
2017

3. 19. YÜZYIL GERÇEKÇİLİĞİ, ROMAN VE EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ

19. yüzyıl gerçekçiliğinin edebiyat sosyolojisi açısından bir eleştirisini yapmak için, Marksist yaklaşımı yeniden ele almak gereklidir. Edebiyat sosyolojisinde Marksist yaklaşımlar, “edebiyatın toplumun bir yansıması” olduğu görüşünü farklı teorik düzlemlerde ele almışlardır. Bir önceki bölümde anlatılanları yinelersek, Plehanov estetik eleştiri anlayışında, sanattaki “güzellik” kavramını “yararlılık” kavramıyla buluşturarak edebi eserin toplumun bir parçası olduğu görüşüne varmıştır. Lukacs, toplumsal bütünlük anlayışından yola çıkarak, tarihsel ve toplumsal değişimlerin edebiyat eserinde doğru/gerçek bir şekilde yansıması gerektiğini vurgulamıştır. Goldmann ise, genetik yapısalcılık kuramıyla edebiyat sosyolojisine farklı bir yaklaşım getirmiş, edebiyat ve toplum arasındaki ilişkiyi yapılar aracılığıyla ortaya koymaya çalışmıştır. İnsanların ortak eylemlerinden yola çıkarak, edebiyatın bu eylemlerin ve zihinsel yapıların bir toplamı olması gerektiği sonucuna varmıştır. Görüldüğü üzere, Marksist yaklaşımların kuramsal yöntemleri farklılaşsa da her birinin edebiyatı, toplumun ortak bir bilinci olarak ifade ettikleri söylenebilir. Her birinin edebiyattan ortak bir beklentisi vardır: Edebiyatın toplumda tipik olanı yansıtabilmesi. Dahası bu yaklaşımların 19. yüzyılın gerçekçilik akımıyla örtüştüğü, hatta genel olarak edebiyat sosyolojisinin bu yüzyıla özgü çözümler getirdiği söylenebilir.

Bu yaklaşımlar Marx ve Engels’in öncülüğünü yaptığı, edebiyatta gerçekçilik akımının uzantıları olan sosyolojik yaklaşımlardır. Marksist estetikte gerçekçilik/realizm önemli bir yere sahiptir.

Engels'e göre realizm, basit bir anlamda dünyanın bir portresini ortaya koymak değil; fakat sınıf çatışmasının toplumda nasıl değişikliklere yol açtığıнын bir resmini vermektir. Aynı zamanda, edebiyat, proletaryanın toplumdaki devrimsel pratiğine de aynı şekilde yer vermelidir (Birchall, 1977: 96, 98). Engels'e göre realizm, "(...) ayrıntıların doğruluğundan başka, tipik karakterlerin tipik durumlar içinde doğru bir biçimde yeniden verilmesi demektir." (Marx-Engels-Lenin, 2006: 59). Nitekim Engels, Balzac'ın *İnsanlık Komedyası* üzerine incelemelerinde, bu eseri realizmin bir zaferi olarak nitelendirmektedir. Çünkü ona göre, bir Fransız soylusu olan Balzac kendi sınıfsal konumunu ve ideolojisini bir yana atarak, toplumun içinde bulunduğu durumu çok gerçekçi bir şekilde ifade edebilmiştir (Swingewood, 1977: 132).

Romanın genel karakteristiklerinin belirlendiği bir yüzyıl olan 19. yüzyılda gerçekçilik, edebi bir tür olarak romanla özdeş hale gelmeye başlamıştır. Hatta romanın gerçekçi karakteristiğinden yola çıkarak edebiyat sosyolojisi çalışmalarında, romanın ne olduğu, amacının ve işlevlerinin neler olduğu, gerçekçiliğin söylemlerine uygun bir şekilde tanımlanmaya; bir diğer deyişle, romanın 19. yüzyılda beliren karakteristik özellikleri, edebiyatın bilimsel doğrularınımışçasına kabul edilmeye başlanmıştır. Ancak böyle bir söylemden yola çıkarak, romanın "ne olduğu" sorusunun cevabını sadece 19. yüzyılda aramak yanlış olacaktır. 19. yüzyılın gerçekçilik akımı doğrultusunda şekillenen roman anlayışını, romanın genel bir tanımlaması için önkoşul olarak belirlemek, romanın tamamlanmış bir tür olduğunu kabul etmektir. Hâlbuki roman dinamik bir edebi tür olarak yaşamaya devam etmektedir. Hatta denilebilir ki roman, ortaya çıkışından günümüze değin farklı gerçeklik anlayışları doğrultusunda farklı içerik ve biçim özelliklerine sahip olmuştur.

20. yüzyılın değişen toplumsal yapısı edebiyatta yeni biçimsel yönelimleri gündeme getirmiştir. Bu bağlamda denilebilir ki edebiyat sosyolojisi, 20. yüzyılla birlikte farklılaşan edebiyat anlayışını, 19. yüzyılın sosyolojik yaklaşımlarıyla çözümleyemez. Edebiyatın bugün geldiği nokta, çoğulcu/biçimsel bir estetik anlayışı benimseyen, farklılıkları gündeme getiren, gerçekçilikten ziyade göreceliği kabullenen bir edebiyat anlayışdır. Bu durumda postmodern edebiyat denilen bu anlayışın, bir disiplin olarak edebiyat sosyolojisi içinde değerlendirilebilmesi mümkün görünmemektedir.

SONUÇ

Edebiyat nedir? Edebiyatın işlevi nedir? Edebiyatın toplumla ilişkisi nasıl olmalıdır? gibi sorular ve “Edebiyat toplumun aynası olmalıdır” gibi bir önvarsayım edebiyat sosyolojisini monolojik kılar. Bu ne demektir? Edebiyatı, kapalı, tekil sınırlar içine yerleştirmek ve bu bağlamda edebiyatı anlamayı ummaktır. Halbuki edebiyat gelişimini sürdürmeye ve toplumun yeni gerçeklikleri doğrultusunda değişmeye devam etmektedir. Nitekim toplumsal anlamda yeni bir gerçeklik alanının edebiyata yansıyan yeni bir ürünü olan postmodern roman, monolojik bir kanonun bakış açısından bütünlüğü parçalayıcı bir türdür ve kaotik bir biçimsel yapıya sahiptir. Bu nedenle postmodern roman edebiyat dünyasına girdiğinde, edebiyat sosyolojisi çalışmaları, bu metinleri değerlendirmede -onun biçimsel özelliklerini açıklayabilmede-yetersiz kalmışlardır.

Edebiyat gelişimini sürdürmeye devam etmekte, ancak bir disiplin olarak edebiyat sosyolojisi bu gelişmeleri takip edememektedir. Edebi eser ve toplum arasındaki ilişkide eserin içeriğine yoğunlaşan edebiyat sosyolojisi yaklaşımları, biçimsel yapının önem kazandığı modernist ve postmodernist yapıtları çözümleyememektedir. Biçimsel sanat yapıtının kaotik örgüsünün gerçekliği parçalı kıldığı doğru olabilir. Ancak öncelikle kabul edilmesi gereken, toplumsal gerçeklik anlayışının değişmiş/değişebilir olduğudur. Ve edebiyat da buna koşut olarak kendini ifade etmektedir. Biçimsel edebiyat kaotik toplumsal gerçeklik anlayışının kaotik bir görünümüdür sadece. Başka bir deyişle ne modern edebiyat ne de postmodern edebiyat toplumun bir yansıması olmaktan vazgeçmiş değildir. Bu konuda Yıldız Ecevit’in sözleri manidardır:

“Sanatın gelişme çizgisini yönlendiren etmenlerin başında, onun gerçeklikle kurduğu ilişki gelir. Her sanat eğilimi kendi gerçeğini anlatır, bu nedenle de gerçekçidir. Ve gerçeklik de çoğu kez, içinde yaşanan dönemin kozmolojik görüşününin gerçeğe bakış açısına bağlı olarak biçime dökülür. (...) Sanat yapıtı, içinde bulunduğu koşulların bir ürünüdür. Sanatçı bin yıllardır, içinde yaşadığı tarihsel kesitin, yaşama/doğaya/evrene/insana ilişkin sorulara verdiği doğabilimsel ve düşünsel yanıtlara koşut olarak oluşan estetik değer ölçütleri çerçevesinde biçimlendirir yapıtını. Dönemin egemen gerçeklik anlayışı, sanat ürününün gerek biçim gerekse konu/motif düzlemlerinin oluşmasındaki ana belirleyicisidir.” (Ecevit, 2006: 17-18).

Sonuç olarak, içeriğin analizini hedefleyen edebiyat sosyolojisi yaklaşımları, edebiyattaki değişimleri göz önünde bulundurarak yeni edebiyat analizlerinin arayışı içinde olmalıdır. Başka bir söyleyişle, edebiyat sosyolojisinde metin analizlerine, içeriğin analizine ek olarak biçimsel işlemlerin dâhil edilmesi ve biçimin sosyolojik olarak nasıl bir toplumsal gerçekliği imgelediği çözümlenmelidir. Ancak bu yolla edebiyatın günümüzde kazandığı postmodernist yönelim, sosyolojik olarak bir anlam ifade edebilir.

KAYNAKÇA

Albrecht, M. C. (1954). "The Relationship of Literature and Society". *The American Journal of Sociology*, 59(5), 425-436.

Bakhtin, M. M.; Medvedev, P. N.; Voloflinov, V. N.; Titunik, I. R. (2001). "Rus Edebiyat Teorisi ve İncelemesinde Biçimsel Yöntem ve Sosyolojik Yöntem". *Marksizm ve Dil Felsefesi*, V. N. Voloşinov, Çev. Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 269-305.

Birchall, I. H. (1977). "Marxism and Literature". *The Sociology of Literature: Theoretical Approaches*, Jane Routh; Janet Wolff (Eds.), University of Keele, 92-108.

Burns, E. T. (1973). *Sociology of Literature and Drama*. Elizabeth-Tom Burns (Ed.), Penguin Books.

Ecevit, Y. (2006). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Escarpit, R. (1968). *Edebiyat Sosyolojisi*. Çev. Ali Türkay Yazıcı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Eyhenbaum, B. (2005). "Biçimsel Yöntemin Kuramı". *Yazın Kuramı Rus Biçimcilerinin Metinleri*, Tzvetan Todorov, Çev. Mehmet Rifat; Sema Rifat, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 31-70.

Goldmann, L. (1973). "Genetic Structuralism in the Sociology of Literature". *Sociology of Literature and Drama*, Elizabeth Burns; Tom Burns (Eds.), Penguin Books, 109-123.

Goldmann, L. (1981). *Method in the Sociology of Literature*. Translated by William Q. Boelhower, Oxford: Basil Blackwell.

Jakobson, R. (2005). "Önsöz: Bir Şiir Sanatı Bilimine Doğru". *Yazın Kuramı Rus Biçimcilerinin Metinleri*, Tzvetan Todorov, Çev. Mehmet Rifat; Sema Rifat, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 13-16.

Laurenson, D.; Swingewood, A. (1972). *The Sociology of Literature*. London: Paladin.

Marx-Engels-Lenin (2006). *Sanat ve Edebiyat*. Çev. Aziz Çalışlar, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Mayrl, W. W. (1978). "Genetic Structuralism and the Analysis of Social Consciousness". *Theory and Society*, 5(1), 19-44.

Noble, T. (2004). "Edebiyat ve Sosyoloji". *Edebiyat Sosyolojisi*, Köksal Alver (Ed.), Ankara: Hece Yayınları, 33-53.

Orr, J. (1977). "Georg Lukacs", *The Sociology of Literature: Theoretical Approaches*, Jane Routh; Janet Wolff (Eds.), University of Keele, 109-130.

Plehanov, G. V. (1967). *Sanat ve Sosyalizm*. Çev. Selim Mımoğlu, İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Rubin, B. (1956). "Plekhanov and Soviet Literary Criticism". *American Slavic and East European Review*, 15(4), 527-542.

Ruff, I. (1974). "Can There Be a Sociology of Literature?". *The British Journal of Sociology*, 25(3), 367-372.

Swingewood, A. (2004). "Edebiyat Sosyolojisine Yaklaşımlar". *Edebiyat Sosyolojisi*, Köksal Alver (Ed.), Çev. Kaya Bayraktar, Ankara: Hece Yayınları, 77-90.

Swingewood, A. (1977). "Marxist Approaches to the Study of Literature", *The Sociology of Literature: Theoretical Approaches*, Jane Routh; Janet Wolff (Eds.), University of Keele, 131-149.

Todorov, T. (2005). *Yazın Kuramı Rus Biçimcilerinin Metinleri*. Çev. Mehmet Rifat; Sema Rifat, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Wellek, R.; Warren, A. (2001). *Yazın Kuramı*. Çev. Yurdanur Salman; Suat Karantay, İstanbul: Adam Yayınları.

SUMMARY

This study aims to demonstrate some of the problems in the sociology of literature and accordingly to its limits. For this purpose, first of all, the interaction between literature and society is evaluated by the theories of Albrecht and Wellek&Waren. Then, the different approaches in the sociology of literature are opened up for discussion. These approaches consist of two distinguishable trends, that Robert Escarpit leads first of them and the other one is based on Marxist thought. Escarpit analyses social dimension of the appearance of literary work and its arrival process to reader in his studies. In this study Escarpit's sociological approach is seen as insufficient in the meaning of the relationship between literary work and society. Therefore, Escarpit's approach is criticised in this study.

56

IJSI 10/2
Aralık
December
2017

In the Marxist approach, Plehanov, Lukacs and Goldmann are prominent figureheads in the studies of literature within the discipline of sociology. These names, who claim that literature is the mirror of society, touch upon notable sociological points in their works. However they sit within the boundaries of Marxist thought in the analysis of relationship between literature and society. Their studies are the products of Marxist aesthetics and as a matter of course; their ideological viewpoints preclude to understand the links between literary work and society.

Another chapter of this article focuses on why sociology of literature is articulated to sociological studies so late. Escarpit's words have been a starting point in order to bring up this subject. According to him, formalism, which was the main art movement in the Soviet Union in 1930's, is one of the primary reasons why the sociology of literature could not be established as a discipline. In this context, Russian formalism is briefly mentioned in the framework of this study and it is sought an answer on why it could not be studied sociologically on literary works.

It is observed that studies of literature within the discipline of sociology intensified in 1960's and 1970's and after this period, these studies have weakened due to a new formalist approach in arts. This new approach is a result of modernist and postmodernist aspects in literature.

In the next chapter of the study, it is evaluated 19th century realism, which the approaches in sociology of literature represent primarily this age, with novel and sociology of literature. Here it is emphasized that 19th century realism cannot be enough to understand a literary work.

In conclusion, it can be said that the approaches in sociology of literature have to be in search of new literature analyses by taking into consideration

progresses in literature. If formalism became a problem for the sociology of literature in history, the formal methods must be added to studies of the sociology of literature. It must be scrutinized to which social reality represents the form sociologically.

